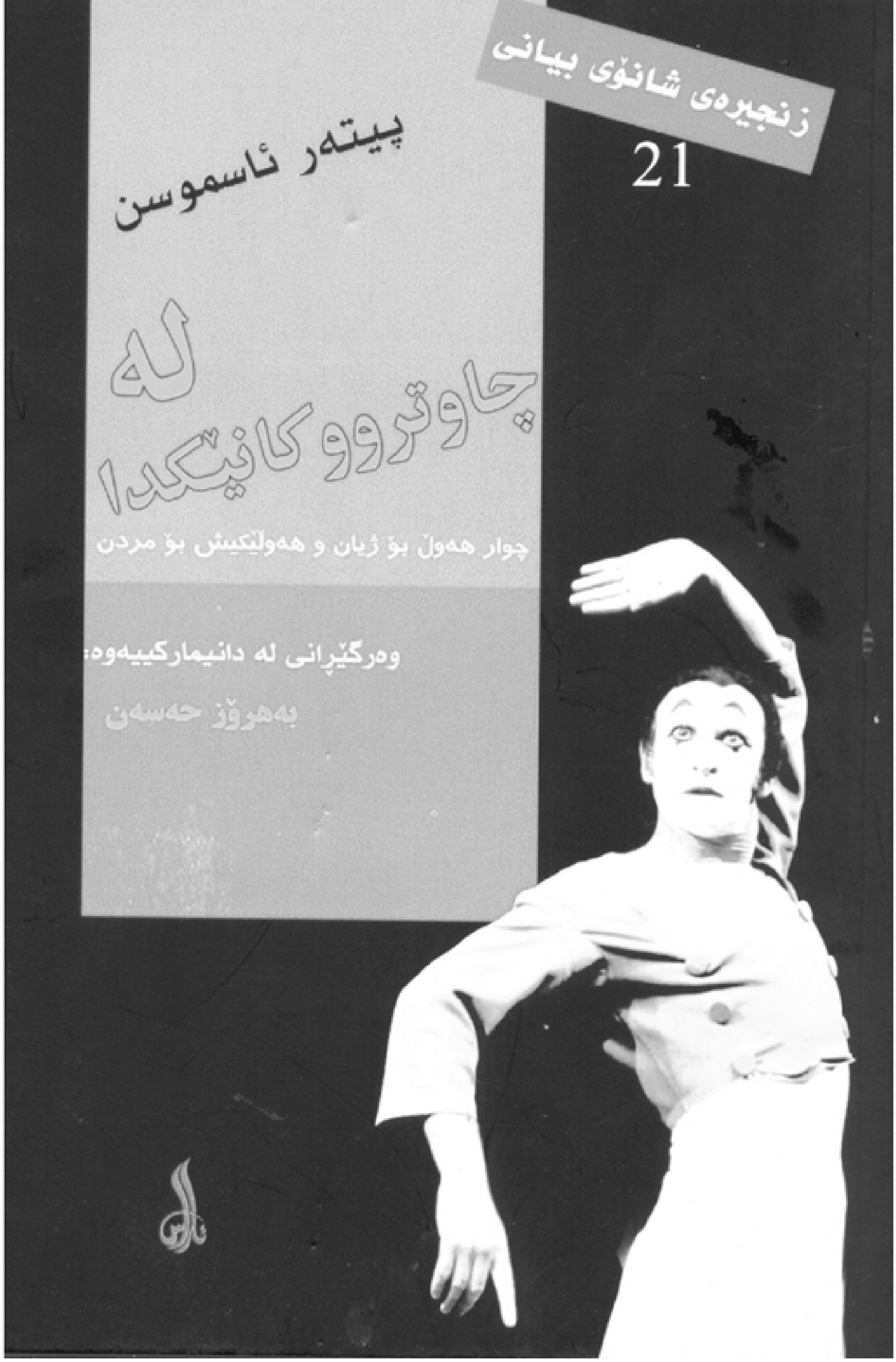

پیتەر ئاسمۆسن، لە چاوترووکانێکدا

خوێندنەوەی: کامەران سوبحان

پیتەر ئاسمۆسن، شاعیر و رۆماننووس و شانۆنامەنووسی بەناوبانگی دانیمارکی، ساڵی ١٩٥٧ لەدایک بووە، هەرچەندە تا ئێستا ئەو نووسەرە لە ئەدەبیاتی ئێمەدا وەک پێویست ناوێکی دیار نییە، بەڵام لە ئەدەبیاتی شانۆی مۆدێرندا یەکێکە لە دیارترین نووسەرە تایبەتمەندەکانی شانۆ، سەرەتای ناوبانگی ئەم نووسەرە بەناوبانگە بە ڕێکەوتێکی زۆر سەیر دەبێت، ئەویش کاتێک لە ساڵی ١٩٨٩ بۆ یەکەم جار دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوەی دانیمارک رۆمانی (دەنگ)ی بۆ بڵاودەکاتەوە، ئیدی دوای بڵاوکردنەوەی ئەم رۆمانە،

ناوبانگی پیتەر ئاسمۆسن رۆژ بە رۆژ زیاتر دەبێت، بە جۆرێک ئێستا ناوی ئەو لە تەک ناوی (شکسپیر و هارۆڵد پنتەر و ژان ژینییە و سمۆئیل بیکێت)دا دێت و دەقەکانی لەسەر هۆڵە بەناوبانگەکانی شانۆ بەردەوام نمایش دەکرێن. پاش ئەم رۆمانە، وردە وردە ئەزموونی نووسینی شانۆنامەشی تاقیکردەوەو ئێستا لە ئەدەبیاتی شانۆی نەک دانیمارک، بەڵکو هەموو ئەوروپا پیتەر ئاسمۆسن ناوێکی دیاری هۆڵە شانۆیی و ناوەندە هونەرییەکانی ئەو وڵاتانەیە، بەتایبەیش شانۆی ئەزموونگەری.

پیتەر ئاسمۆسن، بە شانۆنامەکانی (ژوورێکی پڕ لە خۆرەتاو، تاوان و ئۆپێرا لە ژێر ئاسماندا، خوێنی گەنج، هاوار) هێندەی تر ناوبانگی زیاتر بوو، تەنانەت هەندێ رەخنەگری ئەدەبی «پیتەر ئاسمۆسن» ناودەبەن بە شکسپیری نوێی ئەوروپا و پێیان وایە ئەو هاتووە جارێکی تر بە شێوازێکی نوێ (هاملێت و ماکبێس و شالیر) بنووسێتەوە.

بەدەر لە کاری نووسین، ئێستا پیتەر ئاسمۆسن دەرهێنەرێکی ناوداری دانیمارکە و بەشی هەرە زۆری شانۆییەکانی خۆی خستووەتە سەرتەختەی شانۆ و لە نێوەندی شانۆییشدا ناوبانگێکی بەرفراوانیان داوەتەوە، چ وەک بابەت چ وەک ناوەرۆک و تەکنیکی هونەری.

یەکێک لەو دەقە شانۆییانەی پیتەر ئاسمۆسن کە ناوبانگێکی زۆری هەیە، شانۆنامەی (لە چاوترووکانێکدا) یە، کە بۆ یەکەم جار (بەهرۆز حەسەن) لە دانیمارکییەوە بە زمانێکی پاراو و شانۆیی کردوویەتی بە کوردی، ئەم دەقەش دەبێتە یەکەم دەقی ئەو نووسەرە دانیمارکییە، کە کرابێت بە زمانی کوردی، شانۆنامەکەش لە چوارچێوەی زنجیرەی (٢١)ی شانۆی بیانی لە (دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس) بڵاوکراوەتەوە.

شانۆنامەکە بە زمانێکی تێکەڵاو لە زمانی شیعر و پەخشان نووسراوەو پێنج ئافرەت کە بریتین لە (کەمیلە، ئەنێتا، سارا، تامی، بیگیتا) چیرۆکە پڕ لە تراژیدی و بێ بەزەییەکانی خۆیان بە زمانێکی دوور لە لوغزو ئاڵۆزی دەگێڕنەوە، بە جۆرێک خوێنەر یان بینەر لە کاتی خوێندنەوە یان بینینی ئەم شانۆنامەیەدا هەست بەوە دەکات دیالۆگ و رستەکانی نێو شانۆییەکە ئەو رستانەن کە رۆژانە لە ناخی هەر مرۆڤێکی ئەم هەسارەیەدا هەیە و بە نهێنی دەمێنێتەوە، بەڵام ئەو پێنج ئافرەتە لەم گەمەی شانۆییەدا بە بێ هیچ پەردەیەک و زۆر بە راستەوخۆیی هەموو ئەو وشەو پەرەگرافانەی لای بینەرەکان مایەی عەیبەن ئەو دەیانڵێت و دواتریش لەسەری دەڕۆن تا رادەی گفتوگۆ و شەڕی بێزارکەرییانە. ئەم دەقە شانۆییانە پێچەوانەی هەموو ئەو دەقە شانۆییانەیە کە بە زمانێکی ئەبستراکت لەسەر خەم و گرفتەکانی ژنان ئەدوێن، بەتایبەتیش ئەو رێچکە دەقانەی کە هەندێجار لەلایەن هەندێ گروپی کۆمەڵایەتییەوە بە شانۆی فێمینیزمی لەلایەن ناودەبرێن، بەبڕوای من ئەم دەقە لە رووی ماناوە زۆر لەو پێناسانەش زیاتر کاری لەسەر ئەو لایەنە کردووە.

دەکرێت بڵێین ئەم شانۆنامەیە ستایلێکی نوێیە لە کاری نووسینی شانۆنامە تایبەتەکانی بوارێکی نووسین، بە تایبەتیش لەو شێوازەی کە ئەمڕۆ لە ئەدەبیاتی مۆدێرندا وەک باسمکرد ناودەبرێت بە (ئەدەبی فێمنیستی)، ئەم شێوازە لە ئەدەبیاتیشدا لای هەندێ لە نووسەران و شانۆکاران قورساییەکی زۆری هەیە، بەتایبەتیش ئەو شانۆکارانەی کە دیدێکی مارکسییانەی ئایدیۆلۆژییان بۆ شانۆ و هونەرو لایەنەکانی تری کولتوور هەیە، بە بڕوای من ئەوەی ئەم شانۆنامە لە سەرجەم ئەو شانۆنامانە و ستایلە نووسینانەی تر جیادەکاتەوە، زمانی دەقەکە و ئەو شێواز و تەکنیکەیە کە لە بنەماوە شانۆنامەکەی پێنووسراوە.

پیتەر ئاسمۆسن، بە شانۆنامەکانی (ژوورێکی پڕ لە خۆرەتاو، تاوان و ئۆپێرا لە ژێر ئاسماندا، خوێنی گەنج، هاوار) هێندەی تر ناوبانگی زیاتر بوو، تەنانەت هەندێ رەخنەگری ئەدەبی «پیتەر ئاسمۆسن» ناودەبەن بە شکسپیری نوێی ئەوروپا و پێیان وایە ئەو هاتووە جارێکی تر بە شێوازێکی نوێ (هاملێت و ماکبێس و شالیر) بنووسێتەوە.

کتێب

لە رووی تەکنیکەوە کاتێک ئەم شانۆنامەیە دەخوێنیتەوە هیچ رێنیشاندەرێک بە خوێنەر نادات لەسەر هەڵسوکەوت و هاتنە ژوورەو چوونە دەرەوەو ئێکسسواراتی ئەکتەرەکان، تەنانەت ئەم شێوازە وادەکات لە زۆر دیمەن و دیالۆگدا شێوازی رووداوەکان بۆ خوێنەر روون نییە، کە چۆن روویداوە، بە بێ هیچ زەمینەسازییەکی پێشوەخت روودەدەن و کاریگەری لەسەر خوێنەریش جێدێڵن، زۆرجاریش ئەو رووداوانە یان ئەو توندوتیژی و حاڵەتە ناخۆشانەی نێو شانۆییەکە هەر یەک لەو پێنج کارەکتەرە ژنە بە شێوازێک باس لە هاورێ و هاوسەر و براو باوکیان دەکەن، راستەوخۆ کەسی تاوانبار و جەلاد لە کەسێکی بەرجەستەکراوەوە لای ئەوان دەبێتە کەسێکی نادیار، ئەمە پێچەوانەی زۆرێک لەم ریتمە شانۆییانەی کە راستەوخۆ و بە زمانێکی دروشمئامێز دەکەونە سەروگوێلاکی پیاو و رەگەزی بەرامبەر، بەڵام لەم شانۆییەی (پیتەر ئاسمۆنسن)دا کارەکتەرەکان هێندەی رووداوەکان دەگێڕنەوەو هێندەی نمایشی رووداو بە زمانێکی بێ لوغز دەکەن، هێندە هێرش ناکەنە سەر رەگەزی بەرامبەر، رەنگە ئەمەش خاڵێکی زۆر جیاوازی نێوان ئەم شانۆییەو زۆرێک لەو شانۆییانەی تر بێت کە بەم هەناسە و ریتمە دەنووسرێن.

خاڵێکی تری کاریگەری ئەم شانۆنامەیە لە ریتم و فەلسەفەی نووسینەکەیەتی، بە جۆرێک رەهەندێکی فەلسەفی و بوونگەرانەی لە تێکستەکەدا داگیرکردووەو هەموو پانتایی دەقەکە داگیرنەکراوە بۆ دژایەتیی پیاو یان هاوڕەگەزەکان، کاتێک (ئەنێتا و تامی و بیگیتا) باس لە شووکردن و منداڵبوونی خۆیان دەکەن، پیاو ناکەنە دوژمن و چەوسێنەری خۆیان، هێندەی ئەوەی بێزاری و بێئومێدبوونیان لە ژیانی هاوسەرێتی و پێکەوەبوون دەخەنەڕوو، ئەمەندە هەستە نەژادی و رەگەزییەکە ناخەنە روو. بە بڕوای من ئەمەش خاڵی سەرنجراکێشی ئەم شانۆنامەیە و دەتوانێت خوێنەر بە دوای خۆیدا راکێشێت، بەتایبەتیش ئەو زمانی دیالۆگە کە تێکەڵاوە بە زمانێکی گاڵتەجاڕییانە، کە ئەمە وادەکات خوێنەر زیاتر بە دوای رووداوەکانەوە بچێت و سەرنجی رابکێشێت.

ئەنێتا: هەتا خۆم نەبووم بە دایک نەمزانی بۆچی لەدایک بووم!

تامی: هەرگیز نەمویستووە منداڵم ببێت.

بێگیتا: بۆ نا؟

تامی: چونکە تەنیا گووم هەیە کە پێشکەشی منداڵەکەی بکەم، بەڵێ ..گووووو....ئێ، گوویەکی زۆر و زەبەندەش لە جیهاندا هەیە!

لەو دیالۆگانەی (بێگیتا و تامی)دا خوێنەر هەست بەو بێ سنووریی و رەهاگەرێتییەی ئازادیی کارەکتەرەکانی نێو ئەو دەقە دەکات، کە جیاواز لە کارەکتەری تری شانۆیی جۆرێک لە سنووربەندی و دەرنەچوون هەیە لە ئاستی زمان و پەیوەندی و نەشکاندنی کۆدە جیاوازەکانی دەقدا، بەڵام ئەمان زۆر بێ سنوورانە لەگەڵ یەکتری دەدوێن.

دوا خاڵیش لەم شانۆییەدا جێگەی هەڵوێستە کردنە، زمانی وەرگێڕانەکەیەتی، خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی ئەم شانۆنامەیەدا هێندەی چێژ لەم شانۆنامەیە دەبینێت، هەست دەکات چیرۆک یان رۆمانێک دەخوێنێتەوە، نەک رووداوی شانۆنامەیەکی وەرگێڕاو، ئەم خاڵە پێچەوانەی زۆر شانۆنامەی ترە کە رەنگە تۆزێک ئاڵۆزبێت بۆ خوێنەر تا بە دوای رووداوەکانیدا بچێت، رووداوەکانی ئەم شانۆنامەیە خوێنەر کەمەندکێش دەکات کە بە دوای رووداوەکاندا بڕوات، بێگومان ئەمەش بە سەلیقەو وردبینیی وەرگێڕ (بەهرۆز حەسەن) نیشان دەدات لە مامەڵەکردن لەتەک ئەو دەقەدا.